www.Goftman-AFG.net
E-Mail: Goftman-Afg@net.net

گفتمان
نشريهٔ گفتمان ملی افغانستان
دافغانستان دملي خبرو اترو خپرونه

ليکوال: دوکتور ظريف علم ستانکزی | تاريخ: اول اپريل 2024

بسم الله الرحمن الرحيم

ليکونکی: دکتور محمد ظريف علم (ستانکزی)

د واجب وصيت د احکامو بيان په ميراث علم کې

الحمدلله رب العالمين و العاقبة للمتقين و الصلاة و السلام على

اشرف الانبياء و المرسلين محمد و على آله و أصحابه أجمعين.

د ميراث علم يو له هغو علومو نه په شرعی او حقوق برخو کې ده چې ستونزمن او مشکل فقهي او حسابی قواعد لري له هغه جملې نه يو هم د واجب وصيت احکام دي:

واجب وصيت عبارت د هغه حالت څخه دي چې فرع د اصل د ژوند په وخت کې وفات شوي وي او د مړ شوي فرع څخه اولادونه موجود وي او وروسته اصل هم مړ شي د اصل مړې له مال څخه د وفات شوي فرع د زوې لپاره د وفات شوي فرع د سهم په اندازه برخه رسيږي، په دې شرط چې د ثلث څخه تجاوز ونکړي لکه دا چې:

احمد د خپل پلار محمود په ژوند کې مړ شوي وي او د وفات شوې احمد څخه د هغه زوې مقصود پاتې شوي وي وروسته د محمود د مقصود نيکه هم مړ شي نو مقصود ته د هغه د پلار احمد د برخې په اندازه د خپل نيکه محمود له ميراث څخه رسيږي.

د واجب وصيت موضوع د ځينو اسلامي هيوادونو په مدني قوانينو کې لکه: مصر، سوريه، او افغانستان کې انعکاس موندلي دي چې په دې هکله باورې (مؤثق) فقهي نظر وجود نه لري نو له دې کبله واجبه وصيت د فقهي فتاواو له نظره تر بحث لاندې نيسو:

اسلامي فقهاء د واجبه وصيت په اړه په لاندې دوو ليد لورو ويشل شوي دي:

لومړی ليد لوری: واجب وصيت جايز دی:

د ځينو محدثينو او اسلامي فقهاوو په نزد چې هغوي عبارت دي له:(سعيد بن المسيب، حسن البصری، طاؤوس، امام احمد، داؤد، طبری، اسحاق بن راهويه ابن حزم رحمهم الله تعالى عليهم اجمعين) د پورتنيو علماؤو کرامو دليل د الله تعالى دا قول دي:[1]

((كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ)) البقره / ۱۸۰

ژباړه:په تاسو باندې دا حکم شوی دی چې کله له تاسو څخه يو څوک مړ شي، که هغه خپل مال پريږدي، نو هغه دې خپل مور او پلار او خپلوانو ته په ښه توګه وصيت کړي، او دا په متقيانو باندې حق دی.

---

[1] المنجد شيخ محمد صالح (الاسلام سوال او جواب)
https: islmqa - info

په فقهاؤوکې د ابن حزم ظاهری رحمة الله علیه مذهب دي او همدا د ځینو تابعینو قول او یو روایت په حنبلی مذهب کې هم دي.[2]

دویم لید لوری: وصیت واجب ندی:

د اهل سنت د څلورو مذاهبو جمهور فقهای کرامو (امام ابو حنیفه، امام مالک، امام شافعی او امام احمد رحمهم الله تعالی علیهم اجمعین په دې نظر دي. چې واجب وصیت جایز نه دي او په لاندې دلایلو یې استدلال کړي دي.[3]

د دې مبارک ایت حکم: ((**كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ**)) البقره / ۱۸۰

ژباړه: په تاسو باندې دا حکم شوی دی چې کله له تاسو څخه یو څوک مړ شي، که هغه خپل مال پریږدي، نو هغه دې خپل مور او پلار او خپلوانو ته په ښه توګه وصیت کړي، او دا په متقیانو باندې حق دی.

د میراث په دې آیت منسوخ شوی دي: ((**يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ**)) **(سورة النساء/۱۰)** [4]

ژباړه: الله جل جلاله تاسو ته د خپلو اولادونو په اړه سپارښتنه کوي، د هلک ونډه د دوو نجونو په شان ده.

دغه موضوع ابو داود له ابن عباس رضی الله علیه عنهما څخه روایت کړي ده او یاد شوې حدیث ته امام البانې رحمة الله علیه صحیح ویلې دي.

همدا رنګه د ابن عباس رضی الله عنهما په یو روایت کې راغلې دي چې آیت منسوخ نه دي مګر واجب وصیت د مړي خپلوانو وارثانو لپاره نشته بلکه په غیر د خپلوانو د نورو لپاره واجب دي او دغه آیت د میراث په آیت او په دې حدیث چې **((لا وصية لوارث))** د وارث لپاره وصیت نشته، سره خاص شوي دي.

همدا راز د رسول الله صلی الله علیه وسلم له صحابه کرامو څخه هیڅ روایت د واجب وصیت په اړه شتون نلري نو که چیرې وصیت واجب وای نو په دې هکله به له صحابه کرامو روایت موجود وای.

وصیت بخشش دي او بخشش په ژوند کې واجب نه دي نو له مرګه وروسته هم واجب نه دي.

د فقهای کرامو پورتنیو نظریاتو ته ابن عبدالبر رحمة الله علیه اشاره کړي ده او وایې چې علماوو په دې موضوع اجماع کړي ده چې وصیت واجب نه دي.[5]

د علماؤو د پورتنیو لیدلورو نتیجه (پایله):

---

[2]) پورتنی مرجع
[3]) ریاض محمد، احکام المواریث بین النظر الفقهی وا لتطبیق مخ ۲۳۶.
[4]) جامع البیان توک ۲ مخ ۱۴۶ – احکام القرآن توک ۱ مخ ۱۰۲
[5]) المنجد، شیخ محمد صالح (الاسلام، سوال او ځواب https: islmqa - info

اصل اختلاف د نفس وصیت په باره کې نه ده ځکه ټول اسلامي علماء په دې باور دي چې وصیت جایز دی مګر اختلاف د وصیت د حکم په اړه په همدې ځانګړې موضوع کې ده جمهور فقهاء د وصیت حکم مستحب ګڼي او په دې ځانګړې موضوع کې الزام او وجوب ردوي د استحباب حکم د عمل له نظره انسان ته اختیار ورکوي چې ددې علماوو دلایل قوي او موجه دي نسبت هغو علماوو ته چې جواز ورکوي واجب وصیت ته چې الزام او اجبار مینځ ته راوړي او حتما باید سهم د وصیت لمسي ته صورت وموي.

په نني عصر کې هم د واجب وصیت مجوزین او مانعین خپلو نظریاتو ته د پخوانیو علماوو په پیروی تللي دي هغه کسان چې واجب وصیت جایز ګڼي د واجب وصیت د مانعینو علماوو د نظر لپاره یې د فقهی قواعدو پر اساس توجیه کړې ده چې هر کله امام یا حاکم وغواړي مباحات او استحباب د عمومي مصلحت او شرعي سیاست په خاطر وجوب وګرځوي نو په دې صورت کې د حاکم پر دغه لارښوونې عمل لازم ګرځي د همدې اصل له مخې د اکثره اسلامي هیوادونو مدونو قوانینو کې واجب وصیت لازم ګڼل شوي دي.[6]

د افغانستان مقنن واجب وصیت د مړي لمسي ته د زوي یا لور د وفات په صورت کې مخکې د هغه له مړینې څخه په اندازه د سهم د پلار یا مور لازم ګڼلي دي چې په دې مورد کې د مدني قانون لاندې مواد حکم کوي.

(۲۱۸۲) ماده:

هر کله چې مړي د خپل ولد فرع ته چې د هغه په ژوند کې وفات شوي یا د مړي سره یو ځای حقیقتا یا حکما وفات شوي وي په مثل د هغه څه چې یاد شوي ولد د هغه د مرګ په وخت ژوندي وای د هغه په متروکه کې د میراث مستحق کیده وصیت یې نه وي کړي ذکر شوي فرع ته په ترکه کې په اندازه د استحقاق د ذکر شوي ارث کې په حدود د ثلث ترکه کې وصیت واجبیږي. په دې شرط چې فرع وارث وي او مړي په خپل ژوند کې بلا عوض هغه ته داسې مال د بل تصرف له لارې د واجبې برخې په اندازه نه وي ورکړي او په هغه صورت کې چې مال یې هغه ته ورکړي وي مګر په هغه اندازه چې یاده شوې برخه تکمیل کړي په طریقه د وصیت واجبه مستحق کرځي.

(۲۱۸۳) ماده:

د دې قانون د (۲۱۸۲) مادې مندرج وصیت د لور د اولاد د لمړي طبقې لپاره او د زوي د اولاد لپاره د ښکاره کیدونکو اولادونو که مراتب یې هر څومره ښکته وي په دې ترتیب چې هر خپل فرع بغیر له د بل فرع څخه محجوب ګرځولي او د هر اصل حصه د هغه په فرع باندې ویشل کیږي سره له دې تقسیم د میراث ښکته شي لکه دا چې اصل د هغو اصولو سره چې د هغو په واسطه شخص مړي ته منسوب کیږي د هغه څخه وروسته وفات شوي وي او د هغوي وفات مرتب په ترتیب د طبقاتو صورت نیولی وي.

(۲۱۸۴) ماده:

په واجب وصیت کې د دې قانون د (۱۹۹۹ – او – ۲۰۰۰) موادو حکمونو رعایت حتمی دي.

---

6) العزیزی عبد الفتاح / المیراث والوصیة مخ ۶۳۱

(۲۱۸۵) ماده:

د واجب وصیت په استحقاق کې فرع د استحقاق د هغه څخه چې اصل د هغه په شرط د ژوند د مورث څخه وروسته مستحق کیده زیات سهم اخستلای نه شي همدارنګه د واجب وصیت خاوند زیات سهم له هغو اشخاصو څخه چې د قرابت په درجه کې د هغه سره یو شان (برابر) وي نه شي مستحق کیدای.

(۲۱۸۶) ماده:

هر کله چې یو شخص هغه چا ته چې وصیت هغه ته واجب وي د هغه له برخې څخه زیات وصیت وکړي د وصیت زیات مقدار اختیاري ګڼل کیږي او که وصیت د هغه له برخې څخه کمه صورت موندلې وي په هغه اندازه چې د هغه برخه تکمیل کړي واجبیږي که چیرې د ځینو اشخاصو لپاره چې د هغوی لپاره وصیت واجب دي وصیت شوي وي او ځینو نورو ته وصیت ونه شي هغو کسانو ته چې وصیت شوي د هغه د برخې په اندازه واجبیږي.

د هغه چا برخه چې هغه ته وصیت نه دي شوي او د هغو کسانو باقي پاتې برخه چې هغوی ته لږ (کم) د واجبې برخې څخه وصیت شوي دي د باقي پاتې ثلث څخه ورکول کیږي او که ثلث پوره والي ونکړي له ثلث او هغه څه چې د اختیاري وصیت لپاره ځانګړي شوي وی ورکول کیږي.))

(۲۱۸۷) ماده:

واجب وصیت پر ټولو وصیتونو مقدم پیژندل کیږي.

(۲۱۸۸) ماده:

هر کله چې د هغو اشخاص لپاره چې وصیت د هغوي لپاره واجب دي وصیت نه وي شوي بل ته وصیت وشي هغه اشخاص چې د هغوی لپاره وصیت واجب دي د خپلې برخې په اندازه د ثلث د باقي پاتې متروکه که هغه پوره کړي په طریقه د وصیت واجبه مستحق کیږي او که باقي پاتې ثلث د هغوې حصه پوره نکړي نو د ثلث باقي پاتې او هغه څخه غیر ته وصیت شوي د هغوي حصه پوره کیږي.

(۲۱۸۹) ماده:

د دې قانون د (۲۱۸۶ – ۲۱۸۷ – ۲۱۸۸) مندرجو موادو په ټولو احوالو کې هغه څه چې د اختیاري وصیت څخه باقي پاتې وي د مربوطه احکامو په رعایت سره په اختیارې وصیت د مستحقینو تر مینځ د هغوي د برخو مطابق ویشل کیږي.

د واجب وصیت قانوني شرطونه:

د مدني قانون د پورتنیو څرګندونو (تصریحاتو) مطابق واجب وصیت د لاندې قانوني شرطونو سره سم صورت نیولی شي:

۱ – د مړي زوی یا لور د هغه په ژوند کې وفات شوي وي او د هغوي څخه اولاد پاتې وي؛

۲ – مړي خپل فرع (لمسي) ته په خپل ژوند کې بلا عوض یو مال د واجب وصیت په اندازه نه وي ورکړي؛

۳ – په واجب وصیت کې د لور اولاد د لمړي طبقی د واجب وصیت مستحق او د صلبی اولاد زوی په هره اندازه چې ښکته وي د واجب وصیت مستحق ګرځي؛

۴ – په واجب وصیت کې فرع (لمسې) د مړي د سهم مستحق ګرځې چې اصل د هغه د ژوند په شرط مستحق ګرځي؛

۵ – واجب وصیت باید د ثلث ترکې څخه زیات (متجاوز) نه وي که د ثلث ترکې څخه متجاوز شي نو ثلث ترکې ته ښکته راځي؛

۶ – واجب وصیت پر ټولو وصیتونو مقدم دي.

والله اعلم بالصواب